Uitgave van de vereniging
Molenvrienden Land van Cuijk

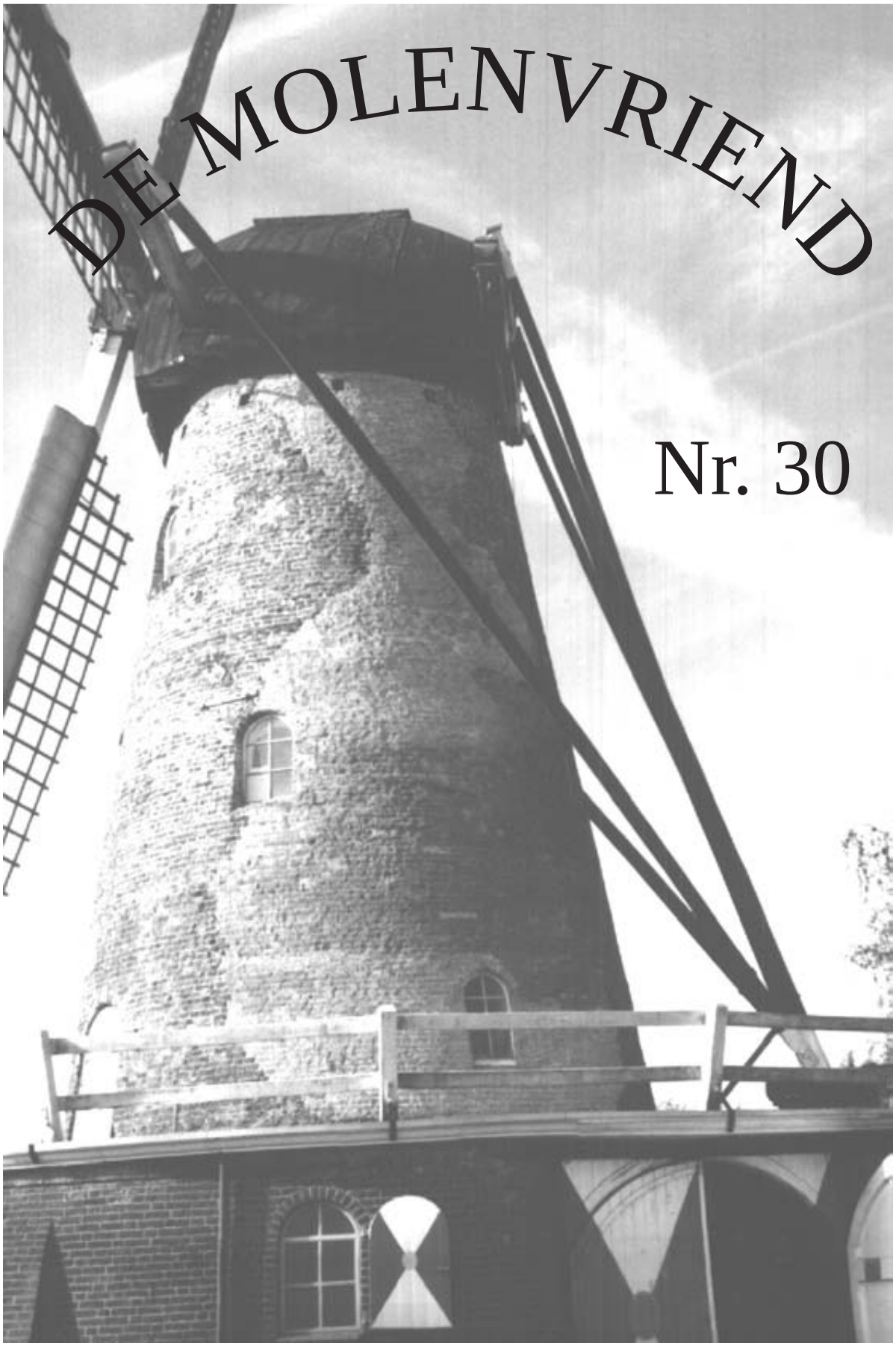

VERENIGING MOLENVRIENDEN LAND VAN CUIJK

BESTUUR

VOORZITTER	Wim Blankespoor Tel. 0485-514471	Langeweg 90 6591 XZ GENNEP
SECRETARIS	Don Werts Tel. 0485-315362	Straatkantseweg 28 5443 NC HAPS
PENNINGMEESTER	Hans Heijs Tel. 0485-571463	Bilderbeekstraat 26 5831 CX BOXMEER
BESTUURSLID	Perry Hendriks Tel. 0485-322872	De Vang 20 5437 BP BEERS
AMBTELIJK SECRETARIS	Ben Verheijen Tel. 0485-313298	Moleneind 4 5431 HW Cuijk

COMMISSIES

ARCHIEFCOMMISSIE	Tel. 0485-371622	Hoogeindse Kampen 5 5447 PS RIJKEVOORT
PROMOTIECOMMISSIE	Tel. 0485-315362	Straatkantseweg 28 5443 NC HAPS
LEDENADMINISTRATIE	Tel. 0485-315362 GIRONUMMER: 4008385 onder vermelding adres penningmeester	Straatkantseweg 28 5443 NC HAPS
MOLENARCHIEF LAND VAN CUIJK	Tel. 0485-371622 Eenieder kan na afspraak het archief raadplegen	Hoogeindse Kampen 5 5447 PS RIJKEVOORT
BIOTOOPWACHT LAND VAN CUIJK	Tel. 0485-313298	Moleneind 4 5431 HW CUIJK

Colofon

Jaargang 11, nummer 4, december 1995 (verschijningsdatum 2 februari 1996)
Lijfblad van de vereniging Molenvrienden Land van Cuijk, opgericht in 1984. De Molenvriend wordt gratis toegezonden aan de leden en donateurs van de vereniging. De contributie hiervoor is respectievelijk ƒ 20,- en ƒ 15,00; welke bij aanmelding gestort kan worden op de girorekening van de vereniging. De Molenvriend is een advertentie-medium.

REDACTIE *Frits Harteman* *Jan van Riet*
Ben Verheijen *Robbert Verkerk*
Don Werts

REDACTIEADRES *Isabellalaan 30 5441 GW Cuijk*

Voorpagina : De molen "Jan van Cuijk" zonder zijn witte "vacht".

In dit nummer

pagina 2 **Colofon**
pagina 3 **In dit nummer**
Van de redactie
pagina 4 **Mededelingen van het Bestuur**
pagina 5 **Molenaarsdagboek**
een rubriek over het molendagboek van molenaar Van Riet
door: Frits Harteman
pagina 11 **Onderhoudskosten**
verhaal over instandhoudingskosten voor molens
door: Robbert Verkerk
pagina 14 **De Biotoopwachter**
verhaal over de biotoopwacht
door: Ben Verheijen
pagina 17 **Twee-eiige Tweelingen**
verhaal over combinaties van water- en windmolens
door: Robbert Verkerk
pagina 20 **Molens in de Regio**
de stand van zaken omtrent onze 13 molens
door: Ben Verheijen

Van de redactie

Het laatste nummer van 1995, of toch de eerste van 1996, wie zal het zeggen. Toch wenst de redactie iedereen een gelukkig 1996 toe.

In dit nummer beginnen we met het afdrukken van het dagboek van de Beerse molenaars Van Riet. Frits heeft het handschrift ontcijferd en verwerkt tot een artikel wat meerdere Molenvrienden zal vullen.

Vervolgens een artikel dat al enkele maanden staat te wachten op publicatie. Overvloed aan kopij verhinderde het steeds, maar nu kan de vereniging iets kwijt over het rapport over de instandhoudingskosten van molens. Dit rapport is opgesteld door de Technische Commissie van de Molenstichting Noord-Brabant om duidelijkheid te scheppen in een lastige materie.

Ben Verheijen vertelt iets over het werk van de biotoopwachter. Voor vele molenaars mag dit gesneden koek lijken, enige opfrissing in dit genre kan geen kwaad.

Ondergetekende sluit de artikelen af met een verhaal over combinaties van wind- en watermolens op korte afstand van elkaar. In het Oploose doen hierover vreemde verhalen de ronde en daarom is verzocht hierover te publiceren. Ook dit artikel wordt nog vervolgd.

Natuurlijk ontbreekt de afsluiting, in de vorm van Molens in de Regio, niet. En met de lopende restauraties van Beugen en Cuijk en de opknapbeurt van Sint Hubert mogen we spreken van een goed begin van het nieuwe jaar.

Met de hoop dat we in 1996 meer kopij mogen ontvangen dan in 1995, (en dat is op zich geen moeilijk te nemen hobbel) sluit ik af en wens u veel leesplezier.

Robbert Verkerk

Mededelingen van het Bestuur

Op zaterdag 21 oktober jongstleden organiseerde de vereniging een excursie naar Duitsland. Bezocht werden de werkplaats van molensteen-fabrikant Heinrich van Hees te Geldern en de pas door Beijk gerestaureerde torenmolen van Walbeck. De excursie mag een succes genoemd worden. Er was voldoende animo: negen vrijwillige molenaars, waarvan enkele zelfs met eega's en kinderen. De lezing van Van Hees was interessant, maar in Walbeck kwam onze eigen praktijkkennis meer van pas. De molen zelf is bijzonder interessant en heeft een extreem grote kap. De excursie werd afgesloten met een bezoek aan de watermolen van Arcen, waarin een brouwerij/proeverij is gevestigd.

Eind oktober is de brief van het bestuur inzake de examinering door vereniging De Hollandsche Molen verstuurd. Als reactie hierop hebben we 29 november jl. een gesprek gehad met de heer Spoel, bestuurslid van DHM en tevens voorzitter van de examencommissie. DHM neemt de klachten serieus en de heer Spoel gaat binnen de examencommissie een en ander uitzoeken.

Inmiddels is er een werkgroep opgericht die de 15e Brabantse/Vlaamse Molenaarscontactdag gaat organiseren. De groep bestaat uit Valerie Aben; John Houben; Jan Selten; Robbert Verkerk & Don Werts. De contactdag zal plaatsvinden op zaterdag 5 oktober 1996 en de molens te Rijkevoort; Beugen en Oploo (2) zullen deelnemen. Ontvangst van deelnemers zal georganiseerd worden door de gemeente Sint Anthonis en het avondprogramma zal plaatsvinden in Rijkevoort. Tijdens de vergadering van 7 november werd een globaal programma en een taakverdeling opgesteld. Derhalve zijn de werkgroepsleden nu druk bezig met de organisatie.

Op 21 november vond de vergadering plaats van de adviesraad van de Molenstichting Noord-Brabant. In deze raad hebben vertegenwoordigers van bijna alle Brabantse molenorganisaties zitting. Ook onze vereniging was die avond present. Er werden beleidspunten gepresenteerd en deze werden verdeeld over de vier organen van de stichting (dagelijks bestuur en de 3 commissies).

Verder heeft het bestuur in haar vergadering besloten met ingang van 1 januari 1996 om financiele redenen niet langer "De Molenvriend" aan donateurs toe te zenden. Hierdoor moet de term donateurs als het ware enigszins omgebouwd worden. Donateurs kunnen nu lid worden à *f* 20,- en blijven zodoende "De Molenvriend" ontvangen of donateurs betalen *f* 10,- en ontvangen "slechts" viermaal per jaar een nieuwsbrief met daarin de actuele situatie van de molens in het Land van Cuijk.
Wat betreft **ùw** lidmaatschap over 1996: bijgaand treft u een accept-girokaart aan voor het voldoen van de contributie over 1996! Wij hopen op een spoedige afwikkeling.

Eind november had een afvaardiging van de vereniging een gesprek met de gemeente Mill inzake de Sint Hubertse molen. Meer informatie hierover vindt u bij "Molens in de Regio".

Tenslotte nog een mededeling van meer huiselijke aard. Ons bestuurslid Perry Hendriks is sinds 4 november de gelukkige vader van RIK geworden. Het bestuur heeft hem op 2 december tijdens kraamvisite hiermee gefeliciteerd.

de secretaris

Bij overname van artikelen en/of foto's, auteur en eventuele bron(nen) vermelden. Tevens hiervan melding maken bij de uitgeefster of redactie van dit blad.
De redactie stelt zich niet aansprakelijk voor eventueel gemaakte fouten of anderszins ontstane ongemakken.

Molenaarsdagboek

Verhalen uit het dagboek van Willem en Anthonius J. van Riet, molenaars van "De Hoop" te Beers

Molenaar Willem van Riet die in 1816 geboren is start zijn aantekeningen op 34-jarige leeftijd in 1850. Zijn zoon Antonius J. van Riet gaat na de dood van zijn vader in 1888 hiermee door tot 1932. Het dagboek omvat dus een tijdperk van 82 jaar.

In dit dagboek beschrijven beiden, naar wij mogen aannemen, de in hun ogen, de voor hen belangrijkste gebeurtenissen. Wij zullen deze feiten zo nu en dan letterlijk weergeven doch meestal zullen we terwille van de omvang volstaan met een samenvatting per jaar van het geschrevene.

Wij willen dit doen in de vorm van een aantal vervolgdelen in De Molenvriend en hopen U hiermede een stukje historie te verstrekken over Beers, hoewel beide mulders hun ogen niet sloten voor gebeurtenissen die buiten hun dorp plaatsvonden. Het weer en uiteraard ook de molen met daaromheen al wat menselijk is zoals de oogst, de kerk, geboorten en overlijden, krijgen in hun kroniek veel aandacht. Echter, het zal u niet verwonderen dat de Maas, die met z'n bijna jaarlijkse overstromingen, veel ongemak en ellende met zich meebracht, als een rode draad door het dagboek loopt.

1850
Dit is een zeer belangrijk jaar voor mulder W. van Riet, immers op 34 jarige leeftijd geeft hij aan, dat hij op 22.07.1850 de nieuwe molen "aangemalen" heeft.

1851
Onze molenaar wordt vader. Op 28 mei 1851 's middags om 3¼ uur wordt te Cuijk geboren: Arnoldus, Theodorus van Riet.

1852
8 mei 1852 is het weer feest in huize van Riet, want op die dag ziet Johanna, Frederica het levenslicht en wel te Cuijk om 's morgens 9 uur.
Het jaar wordt afgesloten met de koop van de molen op 31 december 1852 voor een bedrag van *f* 8030,--

1853
29 juni 1853 is er wederom gezinsuitbreiding. Een tweede zoon meldt zich. Antonius Johannes wordt 's middags 2½ uur te Cuijk geboren. Afgezien van Peter en Meter wordt haaks op het reeds geschrevene vermeld dat er 16 kinderpokken zijn opgekomen; dat zal dan wel op een later tijdstip zijn geweest.

1854
De eerste kosten voor de molen dienen zich aan. Op 20 maart 1854 wordt in Sambeek voor *f* 74,-- een binnenborst gekocht en gestoken.
Een derde zoon wordt geboren.
Op 24 september 1854 komt Vincentius Lambertus in de namiddag in Cuijk ter wereld.
Om het jaar goed af te sluiten wordt in november het nieuwe huis betrokken dat in de loop van het jaar i.o.v. van Riet gebouwd is voor een bedrag van *f* 1500,--

1856
Het wordt weer eens tijd voor een dochtertje. Onze mulder geeft aan dat 's morgens om 7 uur te Beers wordt geboren Theodora Maria Elizabeth van
Riet. Peter: Jan B. Loenen en Meter: Elizabeth Somers.

1857
Op 20 maart 1857 wordt een nieuwe buitenborst gestoken. Deze is gekocht bij A.Thijssen te Beers voor *f* 60,-- alsmede 2 nieuwe buitenroeden,
kosten *f* 30,--.
Voor het eerst wordt de opbrengst van de molen over de periode 1 mei 1856 - 1 mei 1857 vermeld: *f*

1723,91 afkomstig van maalloon en verkopen.

1858
Het begin van het jaar laat zich goed aanzien daar op 3 januari 1858 Johanna Frederica van Riet 's middags om 12 uur wordt geboren. Helaas heeft het gezin niet lang van dit dochtertje mogen genieten. Een korte mededeling geeft aan dat het kindje 6 april 1858 's morgens om half twee is overleden
Op 12 januari overlijdt Cornelia Kemps. Wie dit is wordt niet vermeld. (Misschien zijn echtgenote ? zo ja, dan is zij zeer kort na de geboorte van het dochtertje Johanna overleden)

1859
Dat het weer zich ruim een eeuw geleden ook van de kwade kant kon laten zien blijkt uit het feit dat op 30 mei 1859 in Cuijk de rog door hagelschade totaal is vernield. Daarbij komt nog dat over het algemeen het gewas slecht is. Er is wel stro genoeg, maar de prijs is op z'n best 3 vat per vim (wat dit laatste ook mag zijn)
Verder wordt dit jaar een nieuwe roede gehangen - kosten *ƒ* 10,--. Tevens wordt nog een nieuwe roede gekocht *ƒ* 12,60.
En voor de statistiek: Op 31 december 1859 heeft Beers 735 inwoners volgens een overzicht van de bevolking per plaats in Noord-Brabant. De totale bevolking in onze provincie bestaat op genoemde dag uit 406741 personen.

1860
Voor het eerst komt er een vermelding over de Maas. Die staat in maart hoog en wel 2 voet en 8 duim, maar hij is *"gekeerd"* en niet *"over"* geweest. Dus nog geen overstroming. Dat zal nog wel anders worden.
Op 28 maart 1860 heeft het hard gestormd. Ondanks dat de *"planken er uit waren"* is de molen door de praam gedraaid.
Op 28 mei 1860 was het weer raak. Veel bomen werden ontworteld. Een stoomboot is nabij Capelle gezonken waarbij 43 personen verdronken.

1861
Dit wordt een wel een heel nat jaar. Op 5 januari 1861 is de Maas overgelopen in de lage Heide. Op zaterdag stroomt het water over de dijken; daar het is gaan vriezen kon men zondags over het ijs lopen. Wat de hoogte van het water betreft: de Maas is 8 voet 2 duim *"overom"* geweest, daardoor zaten er op 3 Koningen slechts 7 man in de kerk. Om op z'n molen te komen moest van Riet over het ijs.
Het kon nog erger. Op 5 februari 1861 is de waaldijk bij Leeuwen doorgebroken. Veel huizen werden weggespoeld en 36 personen kwamen om het leven. Ook met de aardappeloogst ging het mis. De hele oogst mislukt dit jaar, en in Beers wordt de hoogste prijs betaald n.l. *ƒ* 5,50 per mud.

1862
Behalve het malen van tarwe, boekweit etc. heeft de molenaar ook nog andere activiteiten. Op 17 maart 1862 heeft hij aardappelen gepoot op een stukje grond dat hij noemt *"van de heg tot het paaltje"*. Ook vroege aardappelen, deze staan *"van ons huis tot het paaltje"*. Verder worden nog diverse groenten geplant.
Op 24 mei 1862 kon men reeds de nieuwe aardappelen rooien. Ze zijn zo groot dat ze met de riek in de mand gedaan kunnen worden. Ging het met de aardappelen blijkbaar goed, voor de hooibouw was het een slecht jaar. De prijs bedroeg *ƒ* 20,-- per kar.
Uit een rekening voor C.Hendriks blijkt dat het maalloon voor 1 vat rog
ƒ 0,05 is en de kosten voor 1 vat tarwemeel *ƒ* 1,40. Een andere rekening laat zien dat er behalve tarwe ook erwten, teer, boekweit, haver, gerst etc. geleverd wordt.

1863
Dit jaar zal wel niet veel anders geweest zijn als voorgaande jaren. Er wordt n.l. niet veel vermeld. De kinderen Antonius en Theodora hebben de mazelen gehad.
Op 3 september heeft het weer eens gestormd, veel schade aan gebouwen, ook veel schepen zijn vergaan. Bovendien is de kap, met as en roeden van de molen in Boekel gewaaid.

1864
5 januari 1864 is het beginnen te vriezen en blijkbaar zodanig dat de Maas op 6 januari is *"gaan zitten onder de Hoogmis"*. 1864 was een slecht jaar voor de hooibouw, er was maar half genoeg hooi. De prijs bedroeg gemiddeld *ƒ* 25,-- per kar.
Van 3 op 4 augustus is op veel plaatsen - Volkel, de Meijerij, de Peel - de boekweit bevroren. Beers bleef van deze nachtvorst verschoond.
Uit een opgeschreven gebed op 24 juli blijkt dat de echtgenote van W. van Riet niet meer in leven is. Wanneer zij is overleden wordt niet vermeld.

1865
In april was het droog en warm, echter in de nacht van 28 op 29 april was er nachtvorst waarbij veel rog en tarwe bevroren is. Ook dit jaar was een slecht hooijaar. De meeste boeren hadden maar 2 of 3 karren. Volgens een artikel in de Rotterdamsche

Courant moet het in het jaar 1435 uitermate koud zijn geweest. Dit artikel wordt in het dagboek in zijn geheel weergegeven.

1866
Ondanks het gezegde: *"Als op de 20 maart de wind in het noorden is, dat het dan 3 maanden schraal weer is"* had men in 1861 een gunstig voorjaar. Op 4 mei werd door de familie van Riet al sla gegeten en er was gras genoeg voor de beesten.
Voor de veestapel in Nederland was het echter geen best jaar, want er zijn veel dieren in verband met de veepest afgemaakt.
De opbrengst van de molen bedroeg in totaal *f* 2022,49 incl. maalloon van
f 561,27

1867
Dit jaar is er een nieuwe roede no.2 aangedaan.
Voorts een recept voor het verdrijven van wevel uit het koren.
"Meel van snijboonen over den rog sprenkelen dan zal den wevel verdwijnen"

1868
2 januari is de Maas gaan zitten. Op 11 januari heeft Jan Kempkens, de zoon van de smid te Beers, zijn eigen vader geslagen (ook toen al) en *"later zullen wij de gevolgen ervan zien. Want God zegt Eert U vader en moeder opdat gij lang moogt leven op aarde"*.
De molen wordt voorzien van een nieuwe roede no.4 terwijl de binnenborst welke gestoken is op 20.03.54, er uitgehaald, nagezien en opnieuw gestoken is.
Het was een goed rog jaar en op 4 juli is er nieuwe rog gemalen. Ook was het een vroege en droge zomer, zodat de koeien evenals in de winter op de stal gevoerd moesten worden.
Voor *f* 32,-- worden er 2 nieuwe roeden gekocht in Bleijenbeek.

1869
De Maas is op 3 januari *"16 duim over om geweest"*; het heeft echter weinig gevroren zodat de Maas niet heeft *"gezeten"*.
Op 11 april wordt de 50 jr priesterwijding van Pius IX gevierd. De vlaggen zijn op de molen gezet, terwijl Grave 's avonds verlicht was met ook daar veel vlaggen en vuurwerk.
T.g.v. het Algemeen Concilie op 8 december wordt op 7 november het jubile te Beers door de paters Capucijnen geopend.
Wat de molen betreft: deze heeft weer een nieuwe roede no.3 gekregen terwijl er tevens een buitenborst gestoken is.

1870
Gezien de vele aantekeningen t.o.v. andere jaren moet dit jaar voor van Riet wel een zeer turbulent jaar geweest zijn, zodat we voor alle duidelijkheid de tekst in zijn geheel letterlijk weergeven.
"Op den 11 februarij 1870 is de maas gaan zitten, en heeft het de gehele week zoo hard gevroren dat het in veele putten gevroren heeft.

in de maand Julij heeft Frankrijk den oorlog aan gezegd aan pruissen, Holland heeft behalve die in dienst zijn, nog 4 ligtings opgevraagd.

op den 28 mei 1870 heb ik 4 nieuwe witte zeilen voor de molen gedaan voor no.2 en 4 doek van 60 Cents de El voor no.1 en 3 doek van 52 Cents de El. Nu is de vraag welk het sterkste is.

Den 22 september 1870 is den koning van italie met zijn leger in Rome getrokken en is alzoo den paus van alles beroofd. op den 27 november 1870 hebben de Bisschoppen zich tot den koning gewend met een petitie waarop alle Roomsche bijna getekend hebben en ook de Roomschen van de geheele wereld om zoo mogelijk den paus op zijn troon te herstellen.

Op den 29 oktober 1870 is de maas om en met veel volk gekeerd doch den 3de november is den dijk door geloopen, maar dadelijk val gekomen, de Maas was 2 voet en 3 duim over om.

met kersmis 1870 was de Maas 3 voet om en dadelijk digt gevroren zoo dat het grootste gedeelte van Beers tot vastenavond over het ijs na de kerk heeft moeten gaan.

in den winter tuschen 1870 en 1871 is er veel rog bevroren ja enkele loopen die nog redelijk staan veel de helft te dun en veel is er omgebouwd den tarwe is nog veel slegter zoo dat er in Beers veel boeren zijn die in het geheel geen tarwe meer hebben"

1871
Het wordt waarschijnlijk druk op de molen. Voor het eerst wordt melding gemaakt van een extra kracht.
Op 22 maart 1971 wordt een plaatsvervanger gekocht voor *f* 600,--. *f* 20,--
voor keur en *f* 20,-- bij het optrekken. *f* 300,-- te betalen op Lichtmis 1872 + jaarlijks 4% (Getuigen zijn: W.Gommers en Dr. van Veghel). Deze kracht, die niet met name wordt genoemd, is op 3 mei 1971 in dienst getreden. van Riet noemt dit *"opgetrokken"*.
24 april is men weer de Maas gaan keren en een dag

later was ze om (3 palm). Er was veel schade aan de weilanden toegebracht.
In weerwil van de vete tussen de Koning van Italië en de paus wordt diens 25 jarig pausschap met een groot feest gevierd. De oorlog tussen Frankrijk en Pruissen heeft zeer veel doden gebracht en is inmiddels door overgave van Napoleon III geëindigd.
In Parijs is er een opstand, veel doden waaronder de aardsbisschop en veel priesters: *"doch de opstandelingen hebben verloren"*
Op 7 juli wordt er een ligger op de looymolen gelegd - dik 10 duim.
In de winter van 1871 op 1872 houdt de Maas zich rustig en is niet uitgelopen.
De molenaar besluit het jaar met een recept tegen de korenworm. Voor de korenmolenaars laten wij de tekst letterlijk volgen, misschien kunnen we er ons voordeel nog mee doen:

"Men plaatse enige borden met water bij het koren, nog een ander middel, eenige druppeltjes absinthe likeur op den zolder bewerpen, ligt het graan op hopen dan giete men het vocht op den hoop, met een lieter absinthe kan men 500 mudde graan van de worm bestrijden"

1872
Voor het wegverkeer was dit een goed jaar, want op 1 mei wordt de tolheffing op de wegen afgeschaft en op 15 augustus de heffing op de rijkswegen.
van Riet blijkt zich ook bezig te houden met de verkoop van vee. Hij verkoopt een nuchter kalf (middelmatig) dat 1 dag oud is voor *ƒ* 27,-- aan J.Arts.
Deze keer wordt er een recept tegen de cholera opgeschreven.
De Maas heeft in de winter van 1872-1873 zijn best weer gedaan: 3 x omgelopen zodat er weinig rog en boekweit in Beers is *"gewassen"*.

1873
"In 1873 hebben wij van den 7de tot den 14de December niets gemalen, alzoo een gansche week stil geweest en geen korrel gemalen, nog dag nog nacht altijd donker leegt, dus molenaars wie gij ook wezen moogt zorgt in deze maand bij tijds. Zondags den 14de heeft het een klein weinig gewaaid en maandag 15de wat beter"
En wij vrijwillige molenaars maar klagen als het op een zaterdag niet wil waaien.

1874
Molenmaker W.Neggers heeft op 25 juni 1874 roede nr.1 vervangen.
Een pacht bij Barten wordt weer voor 6 jaar verlengd, hetgeen o.m. inhoud dat in 1880 het land *"stoppel bloot"* moet liggen. De pachtprijs van *ƒ* 26,50 moet met Kerstmis betaald worden.

1875
Er worden 2 molenborsten van 48 Amsterdamsche voet uit de hand gekocht te Oirschot. Prijs *ƒ* 75,-- per stuk. Zij worden gekapt op 24 en 25 november.
De oude aardappels doen *ƒ* 1,-- de mud en een pijp looy varieert in prijs van *ƒ* 40 - 50 de duizend halve kilo. Roggestro kost in 1875 *ƒ* 20,-- en meer.
Op 7 oktober 1875 is er weer jubile door de Paters van Velp, die met *"kracht het woord Gods verkondigen"*
Een recept tegen wandluizen besluit het jaar.

1876
In januari verkoopt J.Hurkens te Beers zijn vette varkens voor 33 ct de 5 ons *"ongeslagt, dus rouw"*
Op 20 februari loopt de Maas weer eens over. Beers staat 5 weken onder water, waardoor al het winterkoren verloren gaat en op 12 maart is er een hevige storm, waarbij 599 bomen zijn omgewaaid in Beers. *"Ja een groote verwoesting die lang in menschen geheugen zal blijven"* Bovendien was de Maas hoog - 85 centimeter en 5 weken om.
Op 2 april heeft van Riet 2 borsten laten bezagen. Vermoedelijk degene die hij op 25 en 26 november 1875 gekapt heeft. Er is bijelkaar 6½ dag aan gewerkt, tegen een daggeld van *ƒ* 1,--. Op 5 mei is de binnenborst gestoken.
Door het water is er veel rog vernield, zodat er niet veel stro te verwachten was, en wat er was, was slecht. Prijs *ƒ* 20,-- en meer.
Er komt een nieuwe pastoor genaamd Smulders.
De grondbelasting voor de molen is verlaagd. Voor "De Hoop" scheelt dat
ƒ 30,84. *"Dus een groote vermindering"*

1877
"Een gang beukenkammen in het groot rad geslagen in junij 1877 en ook een gang beukenkammen op het spoorwiel in junij 1877"
Tot zover de gebeurtenissen in dit jaar.

1878
De molen wordt weer voorzien van 2 nieuwe roeden, nos 2 en 4, welke gekocht zijn in Vierlingsbeek.
Wat het kerkelijk nieuws betreft: Op 20 februari 1878 komt er een nieuwe Paus Leo XIII en op 13 mei 1878 overlijdt op 86 jarige leeftijd Paus Pius IX.

Op 1 maart wordt er van de gemeente Beers een perceel weiland gepacht, groot 54 roeden - 70 ellen, voor 8 jaar en de pachtsom bedraagt *ƒ* 56,.
De zomer geeft weer narigheid in de vorm van de varkensziekte die in Beers heerste van aug. tot okt. Een beschrijving en omvang van de ziekte blijft niet onvermeld.
Op 11 mei wordt voor een jaar gehuurd Johanna van Duijnhoven. Haar loon bedraagt *ƒ* 70,-- + 2,50 huurpenning.

1879

Omstreeks drie-koningen is de Maas ruim 2 voet omgelopen waarbij nog een strenge vorst kwam, zodat in Beers en elders alles dicht ging zitten. Op zondag de 12e had de jeugd dan ook veel ijsvermaak. Deze vorst heeft 5 weken geduurd. Op 10 februari liep de Maas voor de tweede maal over; ze was 62 cm *"over om"*
Op het eind van de maand juli was het weer bar en boos. Nadat het veel had geregend gaf het "kanon" op 24 juli om 16.30 uur de waarschuwing dat de Maas was omgelopen. Op de 25ste van die maand was er nog wat stijging - de rivier was toen 98 cm om, maar hoewel het op 26 juli lukte om het water met veel inspanning te keren, ging 's avonds helaas de dijk kapot zodat half Beers onder water kwam te staan. Op zondag de 27ste gelukte het nabij de Beerse kerk over de Grintweg langs de Burendonk tot aan de achterdijk te Mill de Maas te keren. *"Hierdoor is, nog veel bevreid gebleven"*. Veel hulp hiervoor kwam niet alleen uit Beers , doch ook uit Cuijk en Haps. Het water stond 28 juli een halve el boven de gewassen zodat men er met een schuit overheen kon varen.
Ondanks de regen is er veel hooi redelijk droog binnengehaald, echter de aardappelen die onder water hebben gestaan, zijn allemaal verrot waarbij nog kwam dat de gewone aardappelziekte hier te lande ook erger was dan in andere jaren.

1880

Het wordt misschien eentonig, maar voor de mensen uit Beers en omstreken moet het een en al kommer en kwel zijn geweest. Het eind van het jaar zat n.l. weer vol wateroverlast. Molenaar van Riet doet hierover zijn relaas en aangezien dit verhaal ons bekend in de oren klinkt willen we u dit verslag niet onthouden:

"In het jaar 1880 is het water hoog geweest, een El en 37 duim over om, de Maas was in geen menschen geheugen zoo hoog geweest, als toen te Beers was, op Kerstdag 2 man in de kerk, en den 2den Kersdag is er geen eene Mis geweest, wij hadden het water 13½ Rijnlansche duim in huis, in Kuik waren omtrent alle boeren gaan vluchten, bij den molenaar te Kuik woonde ze even eens op zolder daar het water daar diep in huis stond, de menschen riepen van alle kanten om hulp. Dag en nacht waren wij met onze boot in de weer om overal waar het kon, hulp aan menschen en vooral aan het vee te verleenen dat op vele plaatsen, niettegenstaande men het reeds bijna overal zoo veel mogelijk had opgehoogd, zeer diep in het water stond, vooral de varkens, die op vele plaatsen door de kooien gingen zwemmen, bij de smid hebben we een vet varken van meer dan 300 pond zwaarte in de boot naar de hoef gebracht, ingeladen op de stal, waar wij met de boot opvoeren. Door velen, en niet het minst door ons zelven, werd toen betreurd dat wij geen goede snelvarende ark hadden, daar wij met onze ark, niet spoedig genoeg op alle plaatsen hulp konden brengen. Te Nieuwkuik is toen een dijk doorgebroken waardoor 20 of meer dorpen in het water liepen op vele plaatsen tot over de huizen heen, honderde stuks vee en verschillende menschen zij hierdoor verdronken. Op den dag voor Kerstmis kregen wij het water in huis en bleef zoo wat 8 dagen er in, in de weg van de molen naar de grintweg was een groot gat geloopen, en de grintweg van Beers naar Cuijk was bijna overal onder water"

(wordt vervolgd)

Tekst : Frits Harteman

Onderhoudskosten

Rapport over de instandhoudingkosten van wind- en watermolen

Toen eind 1994 de Molenstichting Noord-Brabant werd opgericht, lag er direct een vraag van de Brabantse Monumentenfederatie. Deze luidde: Wat zijn de instandhoudingskosten van molens? De federatie had van andere landelijke en provinciale organisaties reeds verslagen opgevraagd over de onderhoudskosten van molens. Deze liepen uiteen van f 10.000,- tot 15.000,- per jaar. Met meestal als mondelinge toelichting dat een restauratie om de 25 jaar noodzakelijk blijft. De meeste molenaars kennen deze bedragen reeds en gaan ervan uit dat ze juist zijn. Een goede onderbouwing van de kosten is meestal niet gegeven. Meestal kwamen ze uit gebleken uitgaven voor onderhoud, welke echter geen rekening houden met afschrijvingen van nieuwe onderdelen zoals bijvoorbeeld roeden.

De kersverse Technische Commissie van de Molenstichting Noord-Brabant had precies 2 weken de tijd om de gegevens boven water te krijgen. Deze moesten vergezeld gaan van een technische onderbouwing. Na intensief overleg met molenmakers volgde binnen de gestelde termijn een rapport. De inhoud van dit rapport wordt hier volledig afgedrukt om de molenaars van het Land van Cuijk een goed beeld te geven van de kosten van molenonderhoud.

Robbert Verkerk

Kosten voor het instandhouden van een molen.

Bij het bepalen van het beleid ten aanzien van molens is het van cruciaal belang om te weten wat de kosten voor het instandhouden van een molen zijn. De Technische Commissie van de Molenstichting Noord-Brabant geeft in deze nota een onderbouwd antwoord. De gegevens voor het opstellen van de nota zijn verkregen in samenspraak met ervaren specialisten.

De kostencalculatie is opgesteld vanuit een visie dat restauraties alleen voortvloeien uit achterstallig onderhoud. Restauraties dienen zoveel mogelijk voorkomen te worden omdat dit de (historische) waarde van het monument aantast. Daarnaast laat de praktijk zien dat restauratie zonder verder onderhoud altijd duurder is dan preventief onderhoud. Als een molen in goede conditie gehouden wordt, is bijvoorbeeld het vervangen van een wiekenkruis geen restauratie maar periodiek onderhoud. Dit periodieke onderhoud en dus ook de kosten kunnen dan gespreid worden over een aantal jaren. De berekende bedragen zijn gemiddelden over een periode van 50 jaar.

Als werkwijze is gekozen voor het opsplitsen van de molen in onderdelen. Van deze onderdelen zijn in verschillende onderhoudsperiodes de uit te voeren werkzaamheden en de kosten hiervan bepaald. Deze kosten zijn allen omgeslagen op jaarbasis. Als referentie is gekozen voor een ronde stenen stellingkorenmolen, welke kort geleden is gerestaureerd en regelmatig draait. Hierbij is aangenomen dat de molen bij de laatste restauratie niet geheel is vernieuwd en de benodigde onderhoudswerkzaamheden sinds de restauratie zijn uitgevoerd. Voor de berekening van andere molentypen zijn omrekeningsfactoren opgesteld.

Bijlage 1 bevat de kostenberekening voor het onderhoud van de ronde stenen stellingmolen. Door de grootte en het al dan niet aanwezig zijn van de onderdelen, te verrekenen, kan een nauwkeurige schatting worden gemaakt van de kosten voor andere molentypen. Naar funktie zijn Brabantse molens in te delen in twee typen: korenmolens en poldermolens. De extra inventarisstukken van een korenmolen compenseren financiëel gezien de kosten van het waterwerktuig van een poldermolen. De jaarlijkse instandhoudingskosten voor beide soorten molens zijn dus even hoog.

Ronde stenen stellingmolen	: fl 23.860,--
Ronde stenen grondzeiler	: fl 19.840,--
Ronde stenen bergmolen	: fl 20.670,--
Achtkante stellingmolen	: fl 27.440,--
Achtkante grondzeiler	: fl 23.420,--

Acht- of zeskante bergmolen	: fl 24.250,--
Standerdmolen	: fl 27.440,--
Wipmolen	: fl 27.440,--
Watermolen	: fl 16.700,--

In Brabant zijn van de verschillende molentypen de volgende aantallen aanwezig. Dit zijn in alle gevallen complete molens of in restauratie zijnde molens. Daar in 1994 "De Lelie" te Etten-Leur en de "Nooit Gedagt" te Woudrichem in restauratie waren, komt het aantal molens uit op 121.

Ronde en achtkante stenen stellingmolens	: 22
Ronde stenen grondzeilers	: 4
Ronde stenen bergmolens	: 50
Achtkante stellingmolens	: 4
Achtkante grondzeilers	: 3
Achtkante of zeskante bergmolens	: 6
Standerdmolens	: 21
Wipmolens	: 3
Watermolens	: 8

Vermenigvuldigd met de kosten per molentype levert dit een totaal bedrag op van fl 2.755.460,-. Met dit jaarlijkse bedrag kan het Brabantse molenbezit in een optimale conditie gehouden worden.

Om met het bovenvernoemde bedrag de Brabantse molens in een optimale conditie te houden, gelden de onderstaande randvoorwaarden.

- Goede biotoop. Wind en in sommige gevallen water zijn onontbeerlijk voor het laten funktioneren van een molen. Funktioneren onder minder gunstige omstandigheden levert meer schade aan het bouwwerk op.
- Aanwezigheid van een actieve molenaar. Stilstand is funest voor ieder werktuig; dus ook voor een molen. Gebreken komen te laat aan het licht. Door constante zware druk op gevoelige punten lopen herstelkosten exponentieel op.
- De molen moet jaarlijks geïnspecteerd worden. Bij deze inspectie moet de molenaar betrokken worden. De gegevens die uit deze inspectie voortkomen, moeten in een meerjaren onderhoudsplan verwerkt worden. De meeste molens worden reeds door de Monumentenwacht geïnspecteerd.
- De molen moet bij aanvang van het onderhoudsprogramma in goede staat verkeren. In het onderhoud mag geen achterstand optreden.

ir. Robbert Verkerk,
ing. Paul Groen,

BIJLAGE I

Alle bedragen zijn zonder overheadkosten en BTW. Op advies van de Rijksdient voor de Monumentenzorg is voor de overheadkosten is 18% en voor de BTW 17.5% gerekend. De bedragen zijn gebaseerd op het prijstarief van 1994. Er is gerekend met een kaal uurtarief van fl 50,--.

	cyclus in jaren	bedrag per cyclus	bedrag per jaar
Algemeen :			
Schilderen molen	4	fl 8.300,--	fl 2.075,--
Touwwerk en kettingen	10	fl 2.000,--	fl 200,--
Houtwormbehandeling	6	fl 4.000,--	fl 666,--
subtotaal			fl 2.941,--
Gevlucht :			
Controleren hekwerk, roeden en wiggen invetten schuifijzers	2	fl 200,--	fl 100,--
Doorschieten roeden, ontroesten	8	fl 2.250,--	fl 281,--
Zeilen vervangen	10	fl 3.500,--	fl 350,--
Vervangen hekwerk en voorzomen (andere wieksystemen komen gemiddeld, d.m.v. andere prijzen en levensduur ongeveer gelijk uit)	20	fl 20.000,--	fl 1.000,--
Vervangen roeden(bij zeer goed onderhoud)	50	fl 20.000,--	fl 400,--
subtotaal			fl 2.131,--

	cyclus in jaren	bedrag per cyclus	bedrag per jaar
Staande werk :			
Teren kap en nazien aansluiten bij spruiten en vorst	3	fl 800,--	fl 266,--
Kapbeschot en bedekking gedeeltelijk vervangen	25	fl 20.000,--	fl 800,--
Schoonspuitenromp(afhankelijk van de biotoop en de bekleding van de romp)	2	fl 400,--	fl 200,--
Voegwerk buiten en binnen repareren	10	fl 10.000,--	fl 1.000,--
Balkkoppen en vloeren herstellen	10	fl 5.000,--	fl 500,--
Onderhoud constructie	10	fl 5.000,--	fl 500,--
Staart vernieuwen	20	fl 25.000,--	fl 1.250,--
subtotaal			fl 4.516,--
Stelling :			
Teren stellingdek en nazien stelling en baliehek	3	fl 1.200,--	fl 400,--
Onderkant stelling teren en nazien	6	fl 2.400,--	fl 400,--
Groot herstel stelling	10	fl 15.000,--	fl 1.500,--
subtotaal			fl 2.300,--
Gaande werk :			
Controle sporing wielen, wiggen, lagerbalken	2	fl 500,--	fl 250,--
Kammen en staven nazien en wassen	2	fl 300,--	fl 150,--
Taatspotten en lagers schoonmaken en nazien(kan door de molenaar gedaan worden)	2	fl 150,--	fl 75,--
Stenen nazien en openleggen(kan door de molenaar gedaan worden)	3	fl 600,--	fl 200,--
Onderhoud slijtage onderhevige onderdelen	10	fl 10.000,--	fl 1.000,--
subtotaal			fl 1.675,--
Jaarlijkse vaste kosten :			
- Klein onderhoud door de (vrijwillig) molenaar			fl 500,--
- Brand- storm en ongevallenverzekering			fl 4.000,--
- Moleninspectie (incl. BTW en overhead)			fl 554,--
subtotaal (inclusief overhead en BTW)			fl 5.055,--

Recapitulatie :

Algemeen	fl 2.941,--
Gevlucht	fl 2.131,--
Staande werk	fl 4.516,--
Stelling	fl 2.300,--
Gaande werk	fl 1.675,--
subtotaal	fl 13.563,--
18% overhead	fl 2.441,--
subtotaal	fl 16.004,--
17,5 % BTW	fl 2.801,--
subtotaal	fl 18.805,--
Jaarlijkse kosten	fl 5.055,--
totaal	**fl 23.860,--**

De Biotoopwachter

De biotoop van een molen

Onder de biotoop verstaan we het gehele aanliggende gebied rond een molen waarbij dit gebied van invloed is op het goed kunnen uitvoeren van de taak waarvoor de molen bedoeld is. Dit kan onder andere zijn het malen van koren, het slaan van olie, het zagen van hout of het uitmalen van water etc. Voor een windmolen houdt dit in dat er een goede windvang mogelijk is - en tegenwoordig ook - dat de molen als monument vanaf verdere afstand zichtbaar is. Voor een watermolen dient de wateraanvoer zodanig groot en stabiel te zijn dat het schoepenrad voldoende vermogen heeft om de hiermee gekoppelde werktuigen in het molenhuis aan te drijven. De biotoopwachter is de persoon die de belangen van dit gebied behartigt en tracht te voorkomen dat er afbreuk wordt gedaan aan de voorwaarden welke aan de biotoop gesteld worden. De biotoop van de molen, ofwel de molenbiotoop is zoals het woord het zegt de "levensplaats" van de molen.

De bescherming van de omgeving van molens

Molens, of het nu windmolens of watermolens betreft, allemaal hebben zij dus een omgeving nodig waarin zij goed moeten kunnen funktioneren. Dit betekent voor een windmolen dat hij vrij moet staan en zodoende geen windbelemmering ondervindt door bomen, bos, bebouwing of andere zaken die als obstakels aangemerkt kunnen worden. In vroeger tijd, voor 1798 bestond het windrecht, een wettelijke regeling welke bepaalde dat de wind vrije toegang tot de molen moest hebben. Er bestonden zogenaamde heerlijke rechten, hetgeen inhield dat de molenaar moest betalen voor de wind welke via het grondgebied van de landheer zijn molen bereikte. In deze tijd waren trouwens de meeste molens in het bezit van de landheren en tevens ook banmolens hetgeen wil zeggen dat bewoners van een bepaald gedeelte van een dorp of streek naar een aangewezen molen moesten om hun koren te laten malen. Het resultaat was dat praktisch alle molens in bedrijf waren omdat het het malen gespreid plaatsvond zodat ook de minder vakkundige mulders werk hadden. Toen Napoleon in 1798 de windrechten afschafte was de molenaar voortaan genoodzaakt de windvang van zijn molen met zijn buurtbewoners en boeren of landeigenaren in de omgeving te regelen. Deze situatie is zo gebleven tot de vijftiger jaren, de tijd waarin de meeste van deze windwerktuigen moesten afhaken in verband met de grootschalige voedselproduktie en voortschrijdende technische ontwikkelingen

De molens verloren hun funktie

De eigenlijke terugstelling van de windmolens is in 1797 met de introduktie van de stoommachine begonnen. Vanaf deze tijd tot 1877 zijn er hierdoor naar schatting ongeveer 2000 windmolens verdwenen. In de periode van 1875 tot 1885 was er een grote slachting onder de poldermolens omdat voor bemaling op grote schaal op stoom werd overgegaan en centrifugaalpompen werden ingezet welke een veel hogere opbrengst hadden. Na 1900 werden veel verbranding- en electromotoren ingebouwd zodat de wind als aandrijvende kracht steeds minder belangrijk was. Het jaar 1923 was een bijzonder jaar voor onze molens want in dat jaar werd de vereniging "De Hollandsche molen " opgericht . Deze vereniging had als streven om windmolens te behouden , aan te kopen om deze ook op de langere termijn in bedrijf te houden. Voor de tweede wereldoorlog waren er al veel mechanische maalstoelen in de molens zelf of in aparte gebouwtjes ondergebracht en waren er ook veel molens afgebroken. In 1937 waren er nog 2370 complete molens terwijl dat er in 1947 nog ongeveer 1414 waren Na de tweede wereldoorlog was de voedselproduktie voor mens en dier en de technologische ontwikkeling in een zo grote stroomversnelling geraakt dat het met de windmolens niet meer bij te houden was.
Men werkte in het algemeen met de mechanische maalderij en bij voldoende wind ook met de windmolen. Het malen met de wind ging praktisch zonder kosten ingeval er geen mankementen aan de windmolen kwamen. Hier zat echter het venijn want wanneer de mankementen zich aandienden werden deze vaak provisorisch verholpen of als het echt veel geld ging kosten was repareren er al helemaal niet meer bij. Naast de mechanische maalderij was de windmolen nu een maalhulp geworden die in veel gevallen stil kwam staan omdat men het geld voor

reparaties niet wilde uitgeven of dat zakelijk gezien de kosten van repareren niet opwogen tegen de baten bij het gebruik als maalwerktuig. Het zal duidelijk zijn dat de direkte omgeving van de molen nu niet meer zo belangrijk was en niet meer zo in de gaten gehouden werd met betrekking tot de windbelemmering. Wat ook ging spelen was het opzetten van nieuwe wijken in de dorpen en steden waarbij meestal ook de biotoop van molens in het geding kwam. Het duurde tot 1961 voordat er er een Monumentenwet tot stand kwam welke voorzag in een lijst met te beschermen monumenten waaronder zeer veel windmolens. Vanaf deze tijd werden er praktisch geen molens meer afgebroken en kwam het aantal overgebleven molens uiteindelijk op ongeveer 960.

Uitbreiding van steden en dorpen

Door de uitbreiding van steden en dorpen met nieuwe wijken kwamen molens welke buiten het dorp of de stad lagen vaak in de verdrukking. Zij raakten tussen de huizen of bedrijven ingebouwd of zagen lieflijke aanplant om zich heen verschijnen welke na een paar jaar was uigegroeid tot een verraderlijk bos. Bij de herindeling hield men praktisch geen rekening met de windmolens want die hoefden toch niet meer te draaien omdat ze commercieel niet meer aantrekkelijk waren. Er waren trouwens zoals reeds vermeld sinds Napoleon geen wettelijke regels meer voor het garanderen van een goede windvang. Dit betekende ook dat de Rijksdienst voor de Monumentenzorg tijdens restauraties geen vuist kon maken met betrekking tot het beschermen van de direkte omgeving van de molen om een goede windvang te verzekeren. Gerestaureerde molens draaiden bijna niet omdat er geen molenaar beschikbaar was of omdat molenaars het niet zagen zitten om voor de prins te draaien, dus draaien zonder een maalprodukt te leveren. Het gevolg was dat de stilstaande windwerktuigen snel aftakelden en dat er na een paar jaar weer een geldverslindende restauratie voor de deur stond.

Het Gilde van Vrijwillige Molenaars

In het jaar 1971 werd Het Gilde van Vrijwillige Molenaars opgericht. Deze vereniging bestond uit mensen die ook daadwerkelijk met de wind- en watermolens wilden gaan werken. Het had heel wat voeten in aarde voordat dit streven van deze mensen in de toen bestaande behoudende molenwereld werd geaccepteerd. Moesten die mensen zonodig het nobele vak van molenaar uit gaan oefenen?Nu weten we al niet beter meer en het en was het destijds gouden gedachte want zonder de aktiviteiten van deze vrijwilligers zou het molenbestand in Nederland aanmerkelijk kleiner geweest zijn, om over de onderhoudstoestand en de biotoop van de molens maar te zwijgen. Er kwamen opleidingen voor vrijwillig molenaar en door de Vereniging De Hollandsche Molen werden examens afgenomen. Het is voor de hand liggend dat bij het praktisch werken met de molens door de vrijwillige molenaars het probleem van de windbelemmering een steeds grotere rol ging spelen.

Molenbiotoopwacht Nederland

In het jaar 1973 werd door de heer E. Smit jr. onder auspiciën van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars de Molenbiotoopwacht Nederland opgericht. Het was de bedoeling een netwerk van biotoopwachters op te zetten , die in een vroeg stadium een eventuele bedreiging van de molens kunnen signaleren om daarna zelf akties te nemen of instanties in te lichten die molenbelangen behartigen. In 1978 schaarde De Hollandsche Molen zich ook achter de Biotoopwacht Nederland en werd de Werkgroep Molenbiotoop geinstalleerd. Momenteel zijn er ongeveer 190 biotoopwachters in Nederland die van de heer E. Smit jr. op regelmatige basis publikaties uit de Staatscourant ontvangen wanneer het nieuwe plannen of wijzigingen met betrekking tot de ruimtelijke ordening in hun rayon betreft. De heer Gerbrand de Vries is binnen de De Hollandsche Molen kontaktpersoon voor biotoopzaken. Het woord biotoop is afkomstig uit de wereld van de vogelbescherming en als zodanig in principe niet zo op molens toepasbaar maar deze aanduiding is inmiddels overal ingeburgerd.

Enkele biotoopgegevens

Wanneer er windbelemmering optreedt leidt dit tot zeer progressief vermogensverlies van een windmolen. Uitgaande van een reductie van de windsnelheid is in het volgende staatje het vermogensverlies zichtbaar gemaakt.

windsnelheid in %	het vermogen in %
100	100
95	86
90	73
80	51
70	34
60	22
50	13

De toegelaten obstakelhoogte bij windmolens.
In het algemeen kan men stellen dat er tot op 100 meter van een grondzeiler geen enkel obstakel mag voorkomen, de molen moet dus 100 meter vrij staan. Bij een belt- en stellingmolen zijn obstakels tot respectievelijk belt- en stellinghoogte acceptabel. Dit geldt dan voor een afstand tot 300 meter vanaf de molen. Geïnteresseerden kunnen met de volgende formule de toegestane hoogte van een windbelemmerend object op een bepaalde afstand van een molen berekenen.

$$h = \frac{1}{n} . X + c . z$$ waarin:

H = toelaatbare beplantings- of bebouwingshoogte in meters.
X = afstand van de beplanting of bebouwing tot de molen in meters.
c = factor, afhankelijk van toegepaste windreductie, 0. 3 voor 90% en 0. 2 voor 95% reductie.
z = askophoogte in meters.
n = factor, afhankelijk van de toegepaste windreductie en de verhouding H / z(0).

Hierbij is z(0) de ruwheidslengte en heeft betrekking op de hoogte van de reeds aanwezige obstakels in het aanstroomgebied van de wind. Dit in verband met windreductie en vooral ook met turbulentie van de wind. In het algemeen gelden voor de factor n bij 90% reductie van de wind de waarden 80, 40, 25 voor respectievelijk open, ruw en gesloten terrein. Bij 95% windreductie zijn deze waarden achtereenvolgens 140, 75 en 50.

De taak van de biotoopwachter

In het algemeen kan de biotoopwachter zich o.a. met de volgende aktiviteiten bezighouden.

- Het analyseren van de informatie uit de Staatscourant, ontvangen van de heer E. Smit. jr.
- Het nalopen van overheidsbesluiten met betrekking tot bestemmingsplannen ruimtelijke ordening welke verschijnen in de regionale en lokale dag- en weekbladen.
- Het verzamelen van de bestemmingsplannen ruimtelijke ordening met betrekking tot het gebied rondom de molens binnen het rayon van de biotoopwachter.
- Het in overleg treden met overheidsinstanties en moleneigenaren wanneer zich ontwikkelingen voordoen welke de biotoop nadelig zullen beïnvloeden.
- Het regelmatig inspecteren van de biotoop van de verschillende molens binnen het rayon.
- Het opzetten van een biotoopkaart van de molens met een biotoopprobleem.
- Het adviseren en hulp bieden aan molenaars ingeval zich biotoopproblemen voordoen of in de toekomst verwacht kunnen worden.
- Het op gezette tijden kontakt onder-houden met de mensen welke binnen de Vereniging De Hollandsche Molen en Het Gilde van Vrijwillige Molenaars verantwoordelijk zijn voor het biotoopgebeuren.

Tekst: Ben Verheijen

Twee-eiige Tweelingen

Verhaal over water- en windmolens dicht bij elkaar gebouwd

In iedere folder over de molens van Oploo staat wel vermeldt, dat het hier om een zeer bijzondere combinatie gaat. Een wind- en een watermolen op zo korte afstand komt in Nederland buiten Oploo niet voor en in Europa alleen in Vibæk (Denemarken). Helaas moeten bij deze uitspraken enige kanttekeningen gezet worden.

Het eerste probleem betreft de afstand van de windmolen tot de watermolen. Bijvoorbeeld in Wenum bij Apeldoorn staat een wind- en een watermolen op ongeveer 800 meter afstand. Deze combinatie wordt meestal niet meegeteld vanwege de grotere afstand.

In Europa komen verder Watervluchtmolens voor. Dit zijn gecombineerde water- en windmolens. Deze worden ook niet meegeteld. Men spreekt immers van een water- en een windmolen (los van elkaar) op korte afstand. Hierdoor vallen watervluchtmolens als Hüven en Lahde in Duitsland en Himmelberga bij Hammarlunda in Zweden af. Maar men zou dan echter de dubbele watervluchtmolens - in Nederland in Dinther-Beugt en in Duitsland in Lengerich - wel mee moeten tellen. Zelfs als men de watervluchtmolen als één geheel - een windmolen - telt staat er nog altijd aan de overzijde van de beek een watermolen.

De watervluchtmolen van Dinther-Beugt met de watermolen rechts op de foto.

In de folder staat verder vermeld dat de enige andere combinatie van een wind- en een watermolen in Vibæk staat. Dat was zo, doch de windmolen te

De watervluchtmolen "Knee-Mühle" te Lengerich in Nordrhein-Westfalen met rechts de watermolen.

Vibæk - gelegen op het Deense schiereiland Als, even ten zuiden van Sonderborg - is in 1983 afgebrand. De typische Deense watermolen staat er nog wel en de gemeenschap droomt nog steeds van de wederopbouw van de windmolen. Hiervan zijn de funderingen nog aanwezig. Staan er in Denemarken dan ook geen door ons gezochte combinaties meer. We gaan terug naar Jylland en rijden naar het noorden.

Even ten zuiden van Frederikshavn ten westen van het dorpje Dorf staat hier een fraaie achtkante bergmolen. Deze molen is ingericht als molenmuseum. Even ten zuiden van de molen, aan de andere zijde van de weg ligt de bewaarvijver voor de watermolen van Dorf. Dit gele gebouwtje is vanaf de windmolen goed zichtbaar en staat ongeveer 300

De windmolen van Dorf.

De watermolen van Dorf.

meter van de molen. De windmolen is in 1887 gebouwd als hulp voor de watermolen. Deze laatste stamt uit de 17de eeuw en ligt op de Pulsbæk. In 1920 werd hij uitgerust met een turbine en hij verkeert ook in goede staat.

We rijden nu terug naar het zuiden en steken de Lille Bælt over naar Fyn. Bij de oude havenstad Faaborg ligt de fraaie achtkante bergmolen de "Grubbe Mølle". De molen is oorspronkelijk in 1832 op Sjælland gebouwd en in 1892 overgeplaatst naar Faaborg. Als we nu de weg afrijden komen we bij een tweede "Grubbe Mølle". Dit betreft natuurlijk een - weer geel gekleurde - watermolen. Als je voor de watermolen staat is de windmolen rechts op ongeveer 300 meter goed zichtbaar. Deze molen is opengesteld voor het publiek en ziet er nog geheel maalvaardig uit. De molen werd in 1928 voorzien van een turbine, welke in 1945 verwisseld werd voor een nieuwe turbine.

De beide "Grubbe Møllen" op één foto gevangen.

Voor een volgende goede combinatie verlaten we even Fyn voor een korte overtocht - ongeveer 1 uur varen - naar het eiland Ærø. Aangekomen op

Het waterrad van de molen van Borgnoes. De windmolen staat rechts buiten beeld.

De vervallen windmolen van Lydinge gezien vanaf de weg van Faaborg naar Odense.

Ærøkøbing nemen we de kustweg tot voorbij het dorpje Borgnæs. Hier staat even ten zuiden van het strand een fraaie witte boerderij. In de tuin staan de funderingen en het waterrad met aanvoergoot van de watermolen van Borgnæs. De molen was ingericht als brandewijnstokerij en korenmolen. Op de molendam tussen de bomen vinden we nog het onderachtkant van een windmolen. Ook van deze in 1848 gebouwde molen is niet veel meer over. Het bijzondere hier is echter dat de beide molens niet meer dan 100 meter van elkaar verwijderd staan. Dus veel dichterbij dan in Oploo.

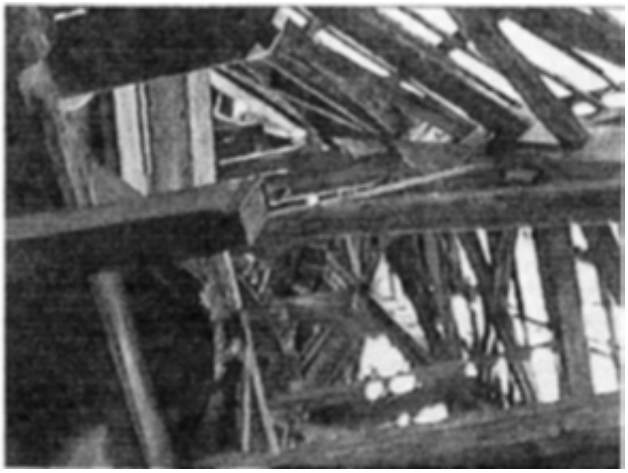

Doorkijkje omhoog in de windmolen van Lydinge.

Vanuit Faaborg rijden we nu naar Fynse hoofdstad Odense. Bij het dorpje Lydinge vinden we ten oosten van de hoofdweg een zwaar vervallen stellingkorenmolen. De rietpels loopt geheel door tot de grond en de deur is al niet meer af te sluiten. Enkele gaten in de rietpels zijn provisorisch gedicht, doch het regenwater is allang niet meer te stuiten. De wieken zijn al getreken en de stelling staat op instorten. Deze molen komt uit Fanø - een eiland ten zuiden van Esbjerg - en is in 1832 hierheen gebracht als hulpmolen voor de watermolen van Lydinge. Dit grote witte molencomplex met een oppervlakte van meer dan 1 hectare, staat zo'n 300 meter verder aan de westzijde van de hoofdweg over de Hågerup Å. De molen is uitgerust met twee onderslagraderen en maakt een onderkomen indruk. Via de raderen klimmen we naar binnen. Het gehele binnenwerk is nog aanwezig en de molen wordt gerestaureerd door een Deense molenvereniging.

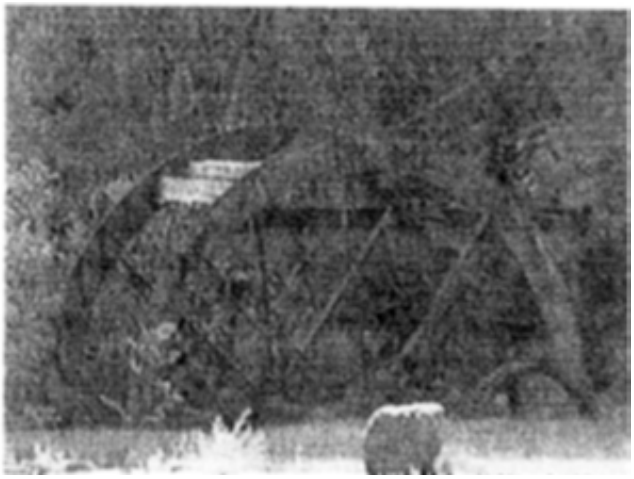

De watermolen van Lydinge met een half waterrad gezien vanaf de weg.

Tot zover de eerste zoektocht naar molencombinaties zoals in Oploo. Volgende keer steken we de Store Bælt over een behandelen enkele combinaties op Sjælland.

Tekst en foto's : Robbert Verkerk

Molens in de Regio

"DE VOORUITGANG" TE OEFFELT

Het is voor de hand liggend dat deze nog jonge molen de afgelopen hete zomer nogal last had van het indrogen van spieën en wiggen. Een van de gevolgen hiervan is dat het bovenwiel op de bovenas ongveer 3 cm slingert. Hierdoor lopen de kammen van het bovenwiel op bepaalde punten te diep in de staven van de schijvenloop met als gevolg dat de kammen tegen de stalen trekstaven van de schijvenloop raak lopen. Deze trekstaven zitten overigens nogal dicht in de buurt van de houten staven. Dit is duidelijk te zien aan de 3 mouten welke aan de kopse kant van de kammen zijn ontstaan. Het bovenwiel moet recht gezet worden en de bovenas zal iets opgetempeld moeten worden. Molenaar Theo van Bergen is al weer aan de beterende hand nadat het een tijdje wat minder goed met hem ging. Af en toe moet er ingevallen worden om zijn leerlingen aan het werk te houden. Regelmatig wordt er gemalen en men heeft met de firma Havens uit Maashees goede afspraken kunnen maken met betrekking tot het leveren en ophalen van het maalgoed.

DE "BERGZICHT" TE GASSEL

Molenaar Jan van Haren maalt regelmatig koren met zijn molen. Daarnaast laat hij De Bergzicht dikwijls gedurende langere tijd voor de prins draaien. Als particulier moleneigenaar heeft hij een teller op het gaande werk zodat aan de hand van de tellerstand de hoogte van de draaipremie bepaald kan worden. Verder lopen er nog plannen om de vloer van de maalzolder te vervangen en om de molen het volgende jaar een grote schilderbeurt te geven.

DE "MARIAMOLEN" TE HAPS
&
DE "KORENBLOEM" TE MILL

Het ligt in de bedoeling om in de toekomst ook deze molens weer in deze rubriek op te nemen. Tot op heden is dit er nog niet van gekomen. De Korenbloem in Mill schijnt opgenomen te worden in een bouwprojekt. Met betrekking tot de Mariamolen in Haps zitten we nog steeds met een communicatie-probleem.

STELLINGMOLEN TE KATWIJK

De zeilen van deze molen vormen nog steeds een probleem. Twee zeilen waren al heel slecht,de andere twee beginnen nu ook steeds meer slijtgaten te vertonen. De zeilen zijn nu 8 jaar oud en in die tijd tweemaal met het conserveringsmiddel Hydrolin behandeld. Molenaar Peter Simons heeft de indruk dat door deze behandelingen de levensduur van de zeilen aanzienlijk verlengd wordt. Eigenaar Van Kempen is bezig om dit probleem op te lossen. De molenaars hebben ook een nieuwe heklat aangebracht omdat de oude bij een noest was doorgebroken. Voor deze lat is Siberisch Larikshout gebruikt, deze houtsoort is zwaarder van structuur omdat de nerf fijner is. Peter is tenslotte houtspecialist. Verder hebben de molenaars een oude wanmolen gerestaureerd. Bij de geboorte van Rik,de zoon van Perry en Geraldine Hendriks werd de Katwijkse molen in de vreugdestand gezet.

DE "HEIMOLEN" TE SINT HUBERT

Op 23 november hebben Don Werts en Ben Verheijen een vergadering gehad met wethouder Hermanussen van de gemeente Mill. De onderwerpen betroffen het onderhoud en de biotoop van deze molen. Ook vertegenwoordigers van

Stichting Dorpsbelang uit Sint Hubert waren hierbij aanwezig. Een van hun mensen de heer Daverveld heeft belangstelling getoond met betrekking tot het werken met de Heimolen en het volgen van de opleiding tot vrijwillig molenaar. Een technische commissie binnen de gemeente Mill (via VROM) is bezig om alle gemeentelijke bouwwerken te inventariseren.
Het is te betwijfelen of deze commissie de expertise heeft om de aktuele technische status van de Heimolen te onderzoeken. Het ligt voor de hand dat de gebroken kam van het bovenwiel en de twee gebroken staven van de schijvenloop wel op zullen vallen. Gelukkig liggen er nog de rapporten van de Rijksdienst voor Monumentenzorg en de Monumentenwacht. Ook het 10-jarenplan van molenmaker Beijk is aanwezig. Op brieven van de regionale biotoopwachter werd in het verleden nooit geantwoord hetgeen de wethouder uiteraard niet korrekt vond en alsnog daar op terug zal komen. Stichting Dorpsbelang kwam met het idee om de omgeving van de molen nog wat vriendelijker in te richten, met o.a. in ieder geval laagblijvende aanplant in verband met de biotoop. Zij nemen hiervoor kontakt op met onze Vereniging Molenvrienden Land van Cuijk.

"DE HAMSE MOLEN" TE WANROIJ

De gemeente Sint Anthonis heeft twee ver-lichtingsmasten bij de De Hamse Molen geplaatst. Het is de bedoeling dat elke mast twee zijden van de standerdmolen gaat verlichten. De mast aan de westkant is echter niet goed geplaatst zodat de totale verlichting niet helemaal goed uitkomt. Het ligt in de bedoeling om deze mast nog te verplaatsen, maar wanneer is nog de vraag, overigens jammer van het werk. Op deze molen is ook de bliksemafleider gecontroleerd waarbij de gemeten overgangsweerstanden te hoog waren, ondanks het feit dat er vorig jaar nog twee extra aardingspennen geslagen werden. De door-verbindingen van de roeden waren op geverfde oppervlakken vastgezet. Verder gaat het behoorlijk met de molen en werkt molenaar Jan Selten meestal door de week met De Hamse Molen daar hij zaterdags regelmatig moet werken.

DE "JAN VAN CUIJK" TE CUIJK

Deze molen is nu van zijn witte stuclaag ontdaan. Twee mensen van de firma Broeks uit Haps zijn een week met trilhamers in de weer geweest om deze 160 m² grote molenromp te bewerken. Het was een inspannend karwei waarbij de stuclaag op verschillende plaatsen zeer vast zat. Molenmaker Beijk had een enkele meters brede steiger aan het onderste end vastgemaakt zodat doormiddel van kruien de hele romp onder handen genomen kon worden. De kwaliteit van de romp is niet al te best. Veel stenen zijn verweerd waardoor ze afbrokkelen of los zitten. Ook zijn er grotere stukken uit gevallen. Het is nu duidelijk te zien in welke mate de romp tijdens de laatste wereldoorlog beschadigd werd. Aan de Oostzijde heeft men toendertijd een meters breed nieuw stuk vanaf de betonnen kruivloer tot aan de keerkuip moeten inmetselen. Deze stenen zijn veel harder en hebben ook een lichtere kleur. Ook is waar te nemen dat de romp in vroeger tijd gedeeltelijk zwart geteerd was. In verband met het winterseizoen zijn de herstelwerkzaamheden naar het voorjaar van 1996 verschoven. De romp moet eerst geprepareerd worden waarna een nieuwe stuclaag aangebracht zal worden. Operationeel is de Jan van Cuijk in een redelijke staat en bij voldoende wind wordt er gemalen. Momenteel is molenaar Ben Verheijen bezig om de kammen van het bovenwiel en de bonkelaar van bijenwas te voorzien. Vandalen zijn regelmatig aktief en laatst heeft men met behulp van de stut trachten te kruien waarbij de kruizwengel haaks omgebogen werd en de kruibok beschadigd. Doormiddel van een smidsvuur kon deze weer recht gezet worden. Ook de 2 cm dikke stalen borgpen van de kruilier was zelfs kromgebogen. De beschadigde pijpen voor de hemelwaterafvoer zijn weer voor de zoveelste keer door de molenaar gerepareerd.

"DE KORENBLOEM" TE OPLOO

De molenaars Piet Geenen en Jan van Riet werken regelmatig met de Korenbloem welke in een behoorlijke maalvaardige staat verkeert. Er zijn tellers aangevraagd om de draaipremie binnen te halen. Deze tellers zullen in januari 1996 geplaatst worden.

WATERMOLEN TE OPLOO

De watermolen heeft nu een nieuwe klepstuw achter het waterrad zodat de molenaars het waterpeil zelf kunnen regelen. Er is reeds voor de eerste keer tarwe gemalen hetgeen redelijk gelukt is. Aan het maalprodukt was echter te zien dat de stenen gescherpt moeten worden. In de praktijk is nu gebleken dat dat men slechts gedurende ongeveer 15 minuten met één koppel stenen kan malen. Hierna moet men weer 20 minuten wachten voordat men weer verder kan gaan. Dit wordt veroorzaakt door het feit dat de waterafvoer niet snel genoeg verloopt. Wanneer men de watertoevoer in de minimale stand zet kan er continu maar zonder maalstenen gedraaid worden.

"LUCTOR ET EMERGO" TE RIJKEVOORT

De winter breekt weer aan. Dit betekent voor de Rijkevoortse molen de tijd om te draaien. De bomen zijn immers kaal en de wind kan de molen goed bereiken. Oostenwind is ook beter voor deze molen dan wind uit het westen dus er is veel gedraaid. Helaas kan de nieuwe teller van de Monumentenwacht niet tot grote hoogte opgevoerd worden, want deze niet tot enig tellen te bewegen.
Er is op 7 december een gesprek geweest over de molen met wethouder Baijens. In eerste instantie is verzocht om de toch al snelle installatie van stroom in de molen enigszins te bespoedigen. De gemeente zegde dit toe, zodat de datum waarop de lampen gaan branden misschien wel voor de eeuwwisseling komt te liggen.
De gemeente vermeldde tevens dat de molen in 1996 geheel geschilderd zal worden. Over de biotoop zal een gesprek volgen tussen de molenaars en de plantsoenendienst. Deze zullen tevens het snoeien van de bomen in de tuin rond het oudste molenaarshuis voor hun rekening nemen.
De aanwezigheid van allerlei soorten houtworm had ook de aandacht van de gemeente en deze zal hierover nog kontact opnemen met monumentenzorg om het in de meerjarenplanning op te nemen.

"DE HOOP" TE BEERS

Zoals bekend staat de restauratie van deze molenromp op de derde plaats in het vijfjarenplan met betrekking tot monumentrestauraties van de Gemeente Cuijk. Mogelijkerwijs kan in 1996 de beginfase aangaande de organisatie van de restauratie ingezet worden.
Perry Hendriks wacht nog steeds op de gemeente Cuijk om de romp van binnen schoon te maken.

DE "MARTINUS" TE BEUGEN

De restauratie vordert gestaag. De werkzaamheden die tot op heden zijn verricht bestaan uit het aanbrengen van een nieuwe windpeluw en stormluiken alsmede een nieuwe lange spruit. De lange schoren liggen voor montage gereed. Met het plaatsen van de spruit is tevens de nieuwe as op zijn plaats gebracht.
Voorts is het overgrote deel van de ± 50 balkkoppen voorzien van een kunststofkop.
Helaas is er wat tegenslag ontstaan tijdens het wegkappen van het voegwerk. De stenen blijken door het vocht zacht te zijn geworden. Verder onderzoek hierna is gaande en in afwachting hiervan zijn de werkzaamheden aan het muurwerk opgeschort.

van Eeten & Reijs Notarissen
Lid s.w.v. Land van Cuijk

Postadres: Postbus 11, 5450 AA Mill.
Kantooradres: Bernhardstraat 13, Mill. Tel. 08859-51276, fax 54063

Molenkaarten-verzamelaars opgelet:

Nu verkrijgbaar catalogus van alle Limburgse wind- en water-molens. Als u *f* 5,25 overmaakt op giro 2150134 of Rabo Heythuysen 122297415 ontvangt u de catalogus plus gratis bestellijsten voor ansichtkaarten of foto's, want van elke molen is een ansichtkaart of foto verkrijgbaar.
Er is ook een catalogus verkrijgbaar van alle Limburgse kerken en alle Limburgse gemeentehuizen. Deze zijn op dezelfde wijze als boven verkrijgbaar.

T. Linssen
In het Tienderveld 137
6093 JK Heythuysen